

“PARTE HAR DEZAKET, MEMORIA NOMADAREKIN ETA ALDIZKAKO AHOTSAREKIN” TALDE-MEMORIAREN BERPIZKUNDEA ASSIA DJEBAR-EN *FANTASIA, AN ALGERIAN CAVALCADE* LIBURUAN

Lobna Ben Salem

University of Jendouba, Tunisia

Aipatzeko gomendioa || BEN SALEM, Lobna (2011): “‘Parte har dezaket, memoria nomadarekin eta aldizkako ahotsarekin’ Talde-memoriaren berpizkundera Assia Djébar-en *Fantasia, an Algerian Cavalcade* liburuan” [artikulu linea], *452ºF. Literaturaren teoria eta literatura konparatua aldizkaria*, 4, 68-80, [Kontsulta data: dd/mm/aa], < <http://www.452f.com/index.php/eu/lobna-ben-salem.html> >

Ilustrazioa || Marta Guezzi

Itzulpena || Mikel Babiano

Artikuluaren || Jasota: 24/09/2010 | Komite zientifikoak onartuta: 05/11/2010 | Argitaratuta: 01/2011

Lizentzia || 3.0 Creative Commons lizentzia Aitortu - ez merkataritzarako - lan eratorririk gabe



Laburpena || Emakumeen ahotsa eta bizipenak dira Assia Djebar-en gerra-narratiben muina, gizonak protagonistatzat hartzen zituzten gerra narratiba tradizionaletan ez bezala. *Fantasia, an Algerian Cavalcade* liburuan hainbat emakume protagonista daude. Emakume horiek bizirik irten ziren Independentzia gerratik eta beren esperientzia kontatuz, ikuspuntu desberdinak adierazi dituzte, baita bertsio historiko monologikoen aurkako hainbat ahots ere. Historiak galdutako eta ahaztutako norbanakoen identitateen zatiak batzen ditu idazleak, talde-identitatea osatzeko, eta talde-memoria azpimarratzen du norbanakoena azpimarratu beharrean.

Artikuluak gerra-memorien genero izaera nabarmentzen du. Narratibaren rola aztertzen du, memoriaren gabeziak kontatzeko eta amnesia historikoari aurre egiteko tresna gisa.

Idea nagusia memoriak identitatea osatzen duela dela kontuan hartuz, artikuluak aztertzen du generodun gerra-memoria batek noraino baldintza dezakeen talde identitatearen osaera, eta horretarako, aintzat hartzen ditu ahozkotasunaren eta testualitatearen elkarrekiko mendekotasuna eta desadostasuna.

Hitz gakoak || Memoria | Talde-identitatea | Algeriako Independentzia gerra | Genero

Abstract || In Assia Djebar's war narratives, it is women's voices and experiences that are at the centre of narration, in contrast to traditional male-centred narratives of war and conflict. In *Fantasia, an Algerian Cavalcade*, there are multiple female protagonists, survivors of independence war, who, through storytelling, present shifting perspectives and a multiplicity of voices that contest monological historical versions. By reassembling the fragments of individual identities, lost and forgotten by history, the writer forges collective identity, focussing on the communal rather than private aspect of memory.

The paper highlights the gender-specific nature of war memories; it examines the role of the narrative as a means of countering deficiencies of memory and combating historic amnesia.

Centred on the idea that memory constructs identity, the paper investigates the extent to which a gendered memory of war can contribute in shaping collective identity, bearing in mind the interdependence but also the dissonance of orality and texting. eta desadostasuna.

Keywords || Memory | Collective identity | Algerian war of independence | Gender

I imagine you, the unknown woman, whose tale has been handed down by story-tellers... For now I too take my place in the fixed circle of listeners [...] I recreate you, the invisible woman [...] I resurrect you [...] that no letter from any French soldier was to describe. (Djebar, 1985: 189)

Generoa eta gerra testuinguru kolonialaren eta kolonialismoaren osteko kultura-osaera dialektalak dira eta fikzio narratibetan errepikatzen dira. Assia Djebar emakume idazle aljeriarrak irakurleei aukera ematen die gerra narratibak ikusteko eta genero narratibekin konparatzeko. Izenburuak genero eta memoriaren arteko elkartruke dinamikoa azpimarratzen du, edo Lindsey Moore-k deitutako “arrastoen arkeologia feminista” delakoari hasiera ematen dio. Ahotsa memoriaren inspirazioa da eta emakumeek, independentziaren alde borrokatu eta bizirik atera ziren horiek, beren identitateak emakumeen eta aldaketaren eragile gisa finkatzen dituzte.

Izan ere, Assia Djebar saiatzen da emakumeen istorioak gizonezkoen diskurtso hegemonikoetatik baztertzen bere gerra narratibetan, emakumeek istorio ahaztu eta barkatuei ahotsa ematen dien gidoia osatzen baitute, eta indarra hartzen joaten dira pixkanaka-pixkanaka. Djebar-ek emakumeen talde-memoria istorioak kontatuz babesten du gerraren traumatik. Praktika hori zeharkako testigantzatik historia baztertura bateraino alda daiteke. Hori da Djebar-ek emakumeen talde-memoria gerraren traumatik babesteko modua. Istorioak kontatzea aukera aparta da menderatutako emakumeek Aljeriako historia kolonialaren artxibo masokistak editatzeko. Testuinguru horretan, Cooke-k hau azaltzen du:

Women who choose to write about wars they have lived are defying an age old silencing code. Their speaking about now and in knowledge of their transgressions allows us to read back into the gaps and silences of the War Story. Their stories threaten the privilege assumed proper to the right to tell the War Story. As the right to tell diffuses among all who may claim to have had a war experience, however unrecognizable as such by the standard conventions, the masculine contract between violence, sexuality, and glory comes undone (Cooke, 1997: 293).

Horiek horrela, nire ustez, emakumeak eta historia elkartzea beharrezkoa da identitatea eratzeko, autorea beraren bidez nahiz zenbait kontalarien ahots zatien bidez; eta horrek, ezinbestean, generoak baldintzatutako memoria izango du. Beraz, artikularen lehenengo atalean, generoaren oroitzearen eta ahaztearen ezaugarriak azaltzen dira; bigarren atalean, gorputza gogoratzeak edo gorputzaren bitartez gogoratzeak emakumezkoen identitatean zer ondorio positibo eta negatibo dituen deskribatzen da; eta azkenengo atalean, talde-memoriak atzerriko hizkuntza batean nola biziraun dezakeen hausnartzen da, beste era batera esanda, ahozkotetasunak testu literarioan zer toki duen.

Emakume kontalari batek ahotsa jartzen dio historia fikzioaren bitartez berridazteko beharrari: “Ara! Ezin dugu ez irakurri ez idatzi. Ez dugu gure bizipenei buruz ezer utzi ezta sufritu dugunari buruz ere!” (Djebar, 1985: 184) Teorikoki esanda:

Literary evidence affirms that during the Revolution, the Algerian women were not conscious of their opportunities... Consequently, it is not so surprising that they made no attempt to inscribe into the war text experiences that may have been transformative. When they have written, they have done so with little awareness of what military participation had meant [...] The Algerian Revolution came too soon in the history of Modern Arab women’s discursive activism to serve as a catalyst for the inscription of feminist issues into the nationalist agenda [...] The difference between the Algerian and the Lebanese women who participated in their two wars was that the Algerian women did not have a feminist context, for example, no indigenous, independent feminist organization, within which to situate their struggle (Cooke, 1993: 185-186).

Tematikoki, Djebar-en gerra narratiben memoria-tropoak aukera ematen du “Aljeriako emakumeen talde autobiografia egiteko” (Hiddleston, 2006: 68), euren burua ezagutzeko desioa nabarmenduz. Foucault-ek ezagutza horri “mende dauden ezagutzak, xedea ez betetzeagatik desegokitzen dituzten ezagutzak” (Foucault, 1980: 82) esaten dio. Mehta-k defendatzen du “guztiak idazlearen rola dutenez, euren eginkizuna talde-memoriaren suntsipena eta ezabapena ekiditea, emakume horiek oroitza gerraren aurkakopolitikei ekarpena egiten diete (Mehta, 2007: 2). Oroitzaren politika berri horietan, ahozko testigantza memoria idaztearen arauetatik kanpo eta haratago heltzeko bideak dira. Fantasian, kolonizazioaren gerra dokumentatutako historiari berreskuratu bada, Independentziaren gerran parte hartu zuten emakumeen ahozko testigantza da. Kapituluaren izenburuak “Voice”, “Murmurs”, “Clamour”, “Whispers”, “Dialogues” eta “Soliloquy” isiltasunaren amaieratik sortzen dira, amarena, alabarena, arrebarrena, emaztearena, baita umearena ere, zenbait lekutan, hala nola mendietan, presondegietan, “douar”-etan eta herrirako txiroetan, piztatutako historiaren tarteak betetzeko eta zuloak uzteko.

Egitura-mailan, memoria batzen duen tropoa da, harmonia ematen dio emakumezkoen kontakizun banandu eta zatituei, osotasuna ematen die. Memoriaren narrazioak estilo desberdina dauka kapitulu bakoitzean; kontakizunak iraunkor bihurtzen duen narratibaren konbentzioak hausten ditu, batez ere ahots bakarra pertsonaia jakin baten hitz eta memoriarekin lotuta dagoela uste bada. Ahozkotasun anitza dago, edo Bakhtin-ek esango lukeen bezala, heteroglosia (Bakhtin, 1981: 272) eta narrazioaren hainbat estilotan estrukturalki islatuta dago. Metamaila batean, nobelak ikusmina biziatzen du, testua autoritatea duen pertsona koherente baten emaitza dela onartzen delako, metanarratiba ofizialetan bezala. Gainera, Gerra-

istorio bat baino gehiago dagoela adierazten du. Narratiba estandarra eta gerrari buruz dugun irudipena edo gerraren garapena dialogoz osatua dago; hau da, ez da bakarrizketa bat (Bakhtin, 1981: 276).

Djebar-ek diskurtso traumatikoa babesten du, emakume gerrillarien galera eta doluaren trauma batzen du, sinkretikoki adierazten du, aljeriar nazionalismoaren hurbiltze feminista egiten du, eta hizkuntzari eta memoria kulturalari duen jarrera konplexuak ulertarazten dizkigu, ondoren emakume talde-memoriaren berpiztea aurreratzeko. Oroitzearen eta ahaztearen etikak elkartzen dira eta ez da argi ikusten bien arteko muga. Ahaztea, Nietzsche-k defendatzen duen bezala, estrategia positiboa da:

Forgetting is not simply a kind of inertia, as superficial minds tend to believe, but rather the active faculty to [...] provide some silence, a 'clean slate' for the unconscious, to make place for the new [...] those are the uses of what I have called an active forgetting.

“Memoriaren karga daramaten” (1985: 141) emakumeen ahots zuhurrek eta mesfidatiek autorea beldurtzen dute, ahaztearen zoritxararekin borrokatzen baitira. Menderatutako ahotsak estrategikoki erabakitzen dute zer gogoratu eta zer ahaztu: “Hitzartutakoari buruz besterik ez banu hitz egingo, amonak gaitzetsiko ninduke: bidetik irtetea arriskutsua da, hondamendia ekarriko lukeelako haren forma guztietan” (1985: 156). Emakumeen talde-memoria transkribatzea zeregin zaila da idazlearentzat:

Strange little sister, whom henceforth I leave veiled or whose story I now transcribe in a foreign tongue. Her body and her face are once more engulfed in shadow as she whispers her story – a butterfly displayed on a pin with the dust from its crushed wing staining one's finger (1985: 141).

Emakume kontalaria hauskorra da eta genero-errolei fede ematen die, isildu eta baztertuz: “ahots lasaiak une egokia bilatzen du, kexuak isilarazten dira, aldarrikapenak goratu” (1985: 177). Hitz egitea aukeratzen badu, memoria lurperatua gogora ekartzen du eta hain umiliagarriak ez diren gauzak baino ez ditu ateratzen. Bere nobelan frogatzen den moduan, emakume kontalariak aukeratzen duten “autoezabaketa” hori ez da bakartia, baizik eta emakumeen baliabide bat da, eta mina eta trauma oso handiak direnean erabiltzen dute: “Zein epairi buruz hitz egingo dut eta zein baztertu behar ditut ahaztuak izateko” (1985: 160). Ahaztea edo gogoratzen dena aukeratzea lagungarria da traumak gainditzeko, norberaren identitatea galtzen dela adierazten du, baita subjektibotasunaren zatikatzea ere.

Idazleak ez du memoria egin nahi bortxaketari buruz, eta horrek berebiziko garrantzia du identitatearen zatitze hori ulertzeko. Aljeriar gizonak makiekin bat egiteko ihes egin zutenean, bortxaketaren

mehatxua endemikoa zen eta emakume guztiak arriskuan zeuden: “ hamahiru urteko neska baserritarrak esango lukeen bezala, Frantziak menderatu ninduen” (1985: 202). Testigantza gehienek ez zuten indarkeria sexuala kontatu nahi eta isiltasun kode bat hartu zuten ama, arreba eta emazte gisa zituzten identitateak babesteko: “Guk, neska gazteek, frantsesak hurbiltzen ikusten genituenean, ez ginen barruan gelditzen. Emakume zaharrak barruan gelditzen ziren umeeekin eta gu sasiaren artean edo uadian ezkututzen ginen. Etsaiak harrapatzen bagintuen, ez genuen txintik esaten” (1985: 206-207). Memoria borrokatzeko lekua ere bada, ez bakarrik zer gogoratu eta zer ahaztu erabakitzen dugulako, horrez gainera, zer aukeratu eta zer ez erabaki behar delako, prozesuan talde-memoria arriskuan jarritz. Kasu horretan, autoreak dilemari aurre egin behar dio, kontatu ezin dena kontatuz, entzun ezin dena, tabua, eta memoria hautsia aipatzen du:

Once the soldiers were gone, once she has washed, tidied herself up, plaited her hair and tied the scarlet ribbon, all these actions reflected in the brackish water of the wadi, the woman, every woman, returns, one hour or two hours later, advances to face the world to prevent the chancre being opened in the tribal circle [...] rape will not be mentioned, will be respected. Swallowed. Until the next alarm (1985: 202).

Batzuetan, idazleak zeharka galdetzen du galdera erretorikoaren bidez: “Imajina dezakezu zer gertatuko litzatekeen [soldadu frantsesak] etxe batera iritsiko balira eta emakumeak bakarrik aurkituko balituzte?” (1985: 187). Bortxaketaren inguruko talde-amnesia eta isiltasuna inskribatuak eta errotuak daude ondare kolonialean eta generoko ekoizpen kulturaletan, eta oso zaila da horri aurre egitea. Autorearen eginbeharra ondareari erronka botatzea da, emakumeak beren memoria eta identitateekin batzeko:

How could a woman speak aloud, even in Arabic, unless on the threshold of extreme age? How could she say “I”, since that would be to scorn the blanket-formulae which ensure that each individual journeys through life is a collective resignation? [...] How can she undertake to analyze her childhood, even if it turns out different? The difference if not spoken of, disappears.
[...] My oral tradition has gradually been overlaid and is in danger of vanishing [...] In writing of my childhood memories I am taken back to those bodies bereft of voices (1985: 156).

Ahaztea emakumeak beren gorputz eta identitateetik banatzearen frogabaldin bada eta indarkeriaren traumari aurre egiteko emakumeen ezintasuna agerian jartzen badu, oroitzeak emakumeak osatzen ditu eta identitatea eratzen du. Emakumeen narratiba gehienetan, idazleak idatzi eta idatzi egiten du eta bere historia kontatzen du, norbanako gisa eta talde bateko kidei gisa; eta autoreak emakumezkoen memoriaren aberastasuna adierazten du erresistentziaren gerran. Horrela, bai norbanakoaren bai emakumezkoen talde-identitatea

erutzen laguntzen du. Moya Fayad-ek “Reinscribing Identity: Nation and Community in Arab Women’s Writing” artikuluan dioen bezala, “tradizionalki, narratiba nazionalistetan emakumeak sortzailatzat jo izan dira, gizonezkoen subjektibotasunaren inspirazio-iturritzat eta babesletzat. Emakumeen gorputza ez bada narratiba nazionaletan aipatzen, eta mitifikazioa egin bada, ezinezkoa da emakumea aldaketaren eragiletzat hartzea” (Fayad, 1995: 158). Baina Assia Djébar-en ustez, horrek ez dauka garrantzia handia emakumeen erresistentzia kontatzeko garaian. Emakumezkoen istorioak, beraz, elkartzen dira eta emakumeen talde narratiba osatzen dute, ahots eta esperientzia amalgama. Pertsona bakoitzaren memoriak emakumea aurkezten du bere osotasunean, emakume oldarkorra, beldurrik gabea, ausarta, erresistitzen dena. Adibide bat jartzearren, hamahiru urteko neska baserritarraren memoria, bere nebek makiekin bat egin eta bere aurrean neba bat hiltzen dutenean; lurperatzearen mina eta dolua pairatu behar du.

[...] that of the mother who bore the soldiers’ tortures with never a whimper, that of the little cooped-up sisters, too young to understand, but bearing the message of wild-eyed anguish, the voice of the old women of the douar who face the horror of the approaching death-knell, open-mouthed, with palms of fleshless hands turned upwards (1985: 123).

Baina *mûdjâhidîn*-ei aterpe eta janaria eman zietenak ere eraman zituzten mendira matxinoengana, besoak gora zituztela. Borrokan parte hartu zuten, kartzelatu, torturatu eta hil zituzten. Uniformeak eta banderak josi zituztenak ere, zaurituak egon arren, erreportari eta diru biltzaile gisa erabiltzen zituzten.

Emakumeentzat, gerra oroitzeak gorputza oroitzea dakar ezinbestean. Assia Djébar-entzar, talde-memoria generoaren mende dago eta gorputzaren bitartez emakumeek ahotsa aurkitzen dute. Gerra kontakizun dokumentatuetatik ihes egiten duena da, Djébar-en narratibetan. Djébar-ek emakumeei aukera ematen die beren gorputzei hitz eginaraz diezaieten, min eta trauma guztiak baztertu gabe. Emakumeek gorputz-hizkuntzaren bidez ere kontaktzen dituzte gerran jasandako basakeriak, hori, jakina, ez da historiaren bertsio ofizialetan ageri. Emakumeak diskurtsoa kontatzeko moduaren ezaugarriak dira sentsualtasuna eta intuizioa. Horrela:

The fourth language, for all females, young or old, cloistered or half-emancipated, remains that of the body: the body which [...] in trances, dances or vociferations, in fits of hope or despair, rebels, and unable to read or write, seeks some unknown shore as destination for its message of love (1985: 180).

Elia-k defendatzen duen bezala “emakumeei gelditzen zaiena ahoz kontatzea da, gorputzaren adierazpena, mugimenduena, soinuena, larrialdiena eta dantzena, edozein diskurtso sinbolikotatik

kanpo eta antzeman ez daitekeena komunikatuz” (Elia, 2001: 22). Beraz, guztiz ulertezina eta enigmatikoa da Patriarkatu edo Inperialismoa ordezkaten dituzten horientzat. Gerra ordaintzen denean, “emakumeen oihuak gerraren aieneak dira borrokatzen diren gizonentzat atzerriko hizkuntza batean: gure kronikariak obsesionatzen dira erdi-gizakien oihuek sortzen duten urruneko soinu kakofonikoekin, talde-ahots basati batek belarriak apurtzeko hieroglifikoak direla ematen baitute” (1985: 56). Histeria ero horren soinu eta mugimendu primitibo horietan, gorputza guztiz eratzen da eta identitatea osatzen da. Erritmoak eta zentzumenak hizkuntza eta diskurtsoa ordezkaten dituzte, eta errituala sortzen dute, non mina kanporatu eta lasaitasuna berreskuratzen den. Trantzean daudenean, esaterako, emakumeek, amonek, hitzak erabiliz aurre egin beharrean, dantzen bidez egiten diete aurre letargiari eta isiltasunari:

The matriarch was normally the only one of the women who never complained; she condescended to mouth the formulas of submission disdainfully; but this extravagant or derisory ceremonial which she regularly organized was her own way of protesting... Against whom? Against the others or against fate? I wondered. But when she danced, she became indubitably queen of the city. Cocooned in the primitive music, she drew her daily strength before our very eyes.

The haughty matron's voice and body gave me a glimpse of the source of all our sorrows: like half obliterated signs which we spend the rest of our lives trying to decipher (1985: 145).

Emakume protagonisten gorputz-antzezpenak ahozko eta gorputz-erronkak dira. Emakume batzuek gorputzen erabilera estrategikoak nabarmentzen dituzte, normalean bide bakarra delako erresistentzia egiteko. Ematen du emakumeek gorputza erabiltzen dutela boterea lortzeko eta horrela, gorputzak erresistentzia egiteko tresnak dira. Funtzio biologiko eta sexualak alde batera uzten dira bizitzaren sortzaile eta objektu desiragarri gisa.

Gerrari buruzko edozein liskar eta gelditzen diren oroitzapenak mingarriak dira. Minak emakumearen identitatea eratzen du eta ezin da gorputzetik baztertu. Traumaren hizkuntza eta gorputzak oinarri hartuta proiektatzen da irakurlea; umilazioaren eta zorigaitzaren sentimendu sakonagoak sufrimendu fisikoaren interpretazioa handitzen du. Gure gorputza torturatzen, mozten, jotzen eta apurtzen dute; probokazio eta lotsagabekeri osoz. Hainbat adibide ageri dira nobelan, Cherifa, esaterako, falka elektrikoekin torturatzen dute, eta gose grebekin autoritate koloniala desafiatzen du. Lla Zohra-k, hainbat aldiz etxea eta bera ere erre duten emakume zaharrak, honela dio:

My hair caught fire. And the child who was crying with fright, shouted, 'Mother, the fire's eating you up! The fire is eating you up!' That's how I lost all my hair. I hurled myself into the water. But more

burning embers fell on me [...] (1985: 161).

Harrigarria den arren, minak emakume horiek askatu zituen eta hitz egitera bultzatu zituen. Elaine Scarry-k eztabaidatzen du tortura hori pairatzen zuten bitartean “gorputza mina da, izugarrizko mina ematen duena eta egindako kalteak abisatzen dio, eta gorputza orbainak dira, kalteak eragindako orbain lodi eta ahaztezinak, ezin direnak aintzat hartu gabe utzi, mutu eta zentzugabeak” (Scarry, 1985: 31). Gorputza artikulazio fisiko eta moralaren erdigunean dago, beraiek hitz egiten badute edota beste emakume batzuek egiten badute ere. Menderatutako emakumeek indarra hartzen dute sufrimendua kontatzen dutenean eta mina horren kontrola hartzen dute, torturazalearen boterearen aurka borrokatuz eta boterea hartuz. Haientzat, memoria pertsonalaren berri ematea askatzeko modua da.

Gorputza oroitzeak gorputzaren bitartez oroitzea dakar. Minak ahotsa eta gorputza definitzen dituenek, diskurtsiboki inskribatzen da eta eragina dauka horri buruz idazterakoan. Djebarek mina eta hizkuntzaren arteko lotura azpimarratzen du, horrela emakumeen memoria pribatuak berpizteko hutsegitea agerian jartzen du eta eginkizunaren zailtasuna aipatzen du. Gizonezko ofizialak biolentzia kolonialari buruz informatu behar duenean muga sentsoriala dauka eta horixe bera aplikatu ahal zaio idazleari:

Bosquet muses over the youth killed defending his sister in the luxurious tent; he recalls the anonymous woman whose foot had been hacked off, ‘cut off for the sake of the *khalkhal*...’ Suddenly as he inserts these words, they prevent the ink of the whole letter from drying: because of the obscenity of the torn flesh that he could not suppress in his description (1985: 56).

The Body in Pain-en, Scarry-k dio hizkuntzaren erresistentzia beharrezkoa dela minarentzat: “Min handiak [...] hizkuntza suntsitzen du: norberaren munduaren edukia desegiten bada, norberaren hizkuntzaren edukia ere desegiten da; norbera desegiten bada, jatorritik eta subjektutik lapurtzen da norbera adierazteko eta proiektatzeko beharrezkoa dena” (Scarry, 1985: 35). Kontalariak hitzezkoak ez diren adierazpenetara jotzen du “Ez dut hemen esaten kontalaria edo idazlea naizen. Kanpo lurraldean abes dezaket” (Djebarek, 1985: 142). Horrek azal dezake zergatik jotzen duen autoreak semiotikara, hitzen bidez ezin denean azaldu: ahozko lexikografia eta lexikografia sentsuala, hizkuntzak mina ezin duenean gaintitu:

To read this writing, I must lean over backwards, plunge my face into the shadows, closely examine the vaulted roof of rock or chalk, lend an ear to the whispers that rise up from time out of mind, study this geology stained red with blood. What magma of sounds lies rotting there? What stench of petrification seeps out? I grope about, my sense of smell aroused, my ears alert, in this rising tide of ancient pain. Alone, stripped

bare, unveiled, I face these images of darkness...

How are the sounds of the past to be met as they emerge from the well of bygone centuries?... What love must still be sought, what future be planned, despite the call of the dead? And my body reverberates with sounds from the endless landslide of generations of my lineage (1985: 64).

Hizkuntza eta gorputzaren arteko transakzioek bai idazlearen bai arbasoen identitatea sortzen lagun dezakete, aurretik esan bezala, “minaren hizkuntza” desegiten dute. “Histeria bakarra egongo litzateke, gorputzaren azala irudien islapena da eta barruan histeria garatzen da. Hizkuntzak histeriaren fonetikazko gehiegikeri guztiak dauzka eta begi-bistako esanahia suntsitzen du” (Das, 2004: 331). Idazlearen eta hizkuntzaren arteko harremana apurtuta dagoela nabarmentzen da bere herrikideen minaren memoria artikulatu ezin duenean. Horrek guztiak adierazten du mendekotasun kolonialak ez zuela emakumeen gizarte-identitatea kaltetu, baina bai emakumeen arte-identitatea; “beste baten mina ezeztatzea ez da intelektuaren akatsa, baizik eta arimaren akatsa da. Irudipena miatzen bada, beste baten minak lekua bilatzen du bai hizkuntzan, bai gorputzean” (Das, 2004: 332).

Emakume aljeriarrentzat, gerraren memoriak sexuak baldintzatutako identitateak berrikustea eta bereganatzea ekarri zuen, gerrako istorioek gerra diskurtsoaren ereduak eraiki eta deseraikitzen dituztelako. Gerra-istorio horietan, generoak baldintzatutako hierarkiak biko aurkaritzan ezarrita daude.

Their stories contest the acceptance of a dyadically structured world and make a mockery of such notions as Defender and Defended. If women describe and write themselves as having had a war experience at home then they deny two critical binaries: home versus front and civilian versus combatant. The breakdown of those binaries then allows us to see the cracks in others such as victory versus defeat, fact versus fiction, action versus writing, experience versus recording, war versus peace (Cooke, 1997: 296).

Arreta jartzen diogu “emakumeak leku batean egoteari eta esperientziak dioenez, berehala baztertu izanari. Emakumeak erakusten ari dira biko aurkaritza horiek fikzioaren bidez eraikitzen zutela gerra-istorioa” (Cooke, 1997: 19). Biko aurkaritza horien adibide bat maila pribatua eta publikoa da. Emakumeen gerra-memoretan, etxean bat datoz emetasunaren eta neskamearen rola. Tradizionalki, emakumeak okupatzen zituzten etxeak muga adierazgarriagoak ziren gizonen erresistentzia egiten zuten mendiak baino: “Gure gizonen ihes egin zuten: ez zuten etsaiaren errepresalien zain egon nahi. Han uzten gintuzten gu, guztia pairatzeko” (1985: 206). Beste testuinguru batean, etxearen ideia (harem) desagertzen da etxeak behin eta berriz erre edo puskatzen dituztenean, kolonizatzailea begira dagoen bitartean. Emakumeak goratzen dituzte haien

erresistentzia pasiboa izan zelako, emakumea, isila, maitekorra eta amatiarra: “Etxeko emakume guztiek gauza bera egin zuten, indar handiagoarekin garrasi egiten zuten: guztiak gor bihurtzeko bezain gogor” (1985: 207). Bi aldeek ekintzak/ ekintzarik ezak, pasibitateak/ aktibitateak, jakintasunak/ezjakintasunak bat egiten dute isiltasuna etsaiari aurre egiteko tresna bihurtzen denean. Horrela egin zuen neska batek, etsaia garaitu zuen hitz egitera behartu nahi zuenean:

To the little girl I'd adopted; I kept on saying, 'if they question you, begin to cry! If they ask, 'Who comes to visit your mother? What does she do' you must begin to cry immediately... if you say a word, they will ask more questions! Just cry! That's all you must do!' and that's what she did. She burst into tears, she rolled about in the sand, she ran away in a flood of tears (1985: 160).

Gerraren memoria, mingarria izan arren, diskurtso historikoei aurka egiten die, emakumeak iraintzen zituen, ikusezin bihurtu eta alde batera uzten zituen. Era berean, aditzera ematen du emakumearen identitatea aldatzen dela eta definizioetatik aldentzen dela.

Djebar-ek emakumeen gerraren talde-memoria atzerriko hizkuntzan idazteak ondorio antzemanekin ditu. “Amatasun/aitatasun identifikazio bikoitzari” (Ringrose, 2006: 58) buruz idazten duenean, hau da, bere arbasoei buruz aitak irakatsi zion kolonizatzaileen hizkuntzan idazten duenean, askapen bezala eta errepresio bezala ulertzen da era berean. Izan ere, “hizkuntza aukerek jatorri kulturala edo banaketa kodifikatzen dituzte; hitz berriekin eta mundu berriekin jolastuz, norberaren hizkuntzaren galera eta berreskurapena etengabeko negoziazioa dira idazle horientzat” (Katrak, 2006: 27). Djebar-ek dikotomia hori onartzen du eta ahozkoitasunaren eta testuaren arteko desadostasunari buruz hau dio:

I have captured your voice ; disguised it with my French without clothing it... the words that I thought to put in your mouth are shrouded in the same mourning garb as those of Bosquet or Saint-Arnaud. Actually, it is they who are writing to each other, using my hand, since I condone this bastardy, the only cross-breeding that the ancestral beliefs do not condemn : that of language, not that of the blood... torch-words which light up my women companions, my accomplices ; these words divide me from them once and for all. And weigh me down as I leave my native land (1985: 142).

Errudun sentitzen da bere ama hizkuntzatik banatu izanagatik. Konkistatzailearen hizkuntzak potentzial artistikoa ematen dio eta era berean idazlearen identitatearen zentzua ezegonkortzen du : “Badakit hizkuntza guztiak gorpu pilatuen biltegiak direla [...] baina aurreko konkistatzailearen hizkuntzarekin konparatzen badugu; apainketak, bitxiak, loreak... eskaintzen dituen, uste dut heriotzaren loreak direla, hilobietako urreliliak” (1985: 181). Idazlearen bazterketa eta traizioaren sentimendu horrek bere jaioterrira itzultzeko desioa

pizten du, bere identitatea; beraz, emakumeen istorioak jasotzen ditu eta idazten ditu talde identitateak eta bere identitatea ere berpizteko. Testuinguru horretan, hitz egiteko gai dela adierazi du, beraz, menderatutako pertsona batek gerra testigantza irakurtzeak garrantzia galtzen du. Assia Djebar-ek ez du idazten emakume ahaztu horiengatik bakarrik, baizik eta emakumeen talde-memoriagatik oro har, etorkizunerako gordetzeko. Erresistentzia istorio horiek ez badituzte gordetzen, galtzeko arrisku handia dago. Testigantzek, narratiba bihurtzen diren unetik, pribatuak izan beharrean, jabetza publikoa dute eta ahotsa polimorfikoa da, gorputz anitzena. Emakume horien ahotsek durundi egiten dute eta azentu eta intonazio bereber eta arabiarrek nahasten dira testu frantsesean. Hizkuntza diferentzia horrek “hirugarren tokia” eratzen du, ez da ez arabiarra ez frantsesa, eta idazlea erbesteratutako bere buruarekin eta sakabanatutako jatorriarekin elkartzen da. Leku horretan “nire lagun emakumeek, nire konplizeek... argi-hitzak pizten dituzte” (Djebar, 142).

Boehmerren dudak gogoan izanda “nazioen egiturak edo nazio-estatuak generoak menderatutako hierarkietan soldatuta baldin badaude, egitura horiek nazioaren boterearen antolaketari informatzen badio, nola imajina genezake generoak menderatu ez duen nazioa?” (Boehmer, 2005: 30). Djebar-ek generoa eta gerra elkartzearen arazoa errepikatzen du behin eta berriz, batez ere memoria erdian baldin badago. Bere erretorikarekin emakumeek nazio borrokan duten rolari lehentasuna ematen die, esfortzu handiak egiten ditu ahotsa emateko eta kolonial eta patriarkar boterearen egiturek isilaraztearen aurka borrokatzeko, bere rola nabarmendu nahi izan du lekuko gisa eta bizirik irten diren horiek bezala, bai eta borrokaren zutabe gisa ere. Frogatu da talde-memoria indar arketipikoa dela eta horren bitartez menderatutako identitateari eta esperientziari forma eman dio. Gainera, idazlea eta bere jaioterria adiskidetu dituen indar sendagarria da.

Bibliografia

- BAKHTIN, M. (1981): "Discourse in the Novel." in Holquist Michael. (ed.), *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin and London: University of Texas Press, 259-422
- BOEHMER, E. (2005): *Stories of Women: Gender and Narrative in the Postcolonial Nation*. Manchester: Manchester University Press
- COOKE, M. (1993): "WO-man, Retelling the War Myth", in Cooke, M. and Woolacott, A. (eds.), *Gender War Talk*. Princeton, NJ: Princeton UP, 177-204
- COOKE, M. (1997): *Women and the War Story*. Berkeley: University of California Press.
- ELIA, N. (2001): *Trances, Dances and Vociferations. Agency and Resistance in Africana's Women's Narratives*. New York and London: Garland Publishing Inc.
- FAYAD, M. (1995): "Reinscribing Identity: Nation and Community in Arab Women's Writing", *College Literature*, 22, 150-159
- FOUCAULT, M. (1980): *Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972-1977*. Hemel Hempstead: Harvester
- HIDDLESTON, J. (2006): *Assia Djebar: Out of Algeria*. Liverpool: Liverpool UP
- KATRAK, K. H. (2006) *Politics of the female body: Postcolonial Women Writers of the Third World*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press
- MEHTA, J, B. (2007): *Rituals of memory: in contemporary Arab women's writing*, New York: Syracuse
- MOORE, L. (2008): *Arab, Muslim, Woman's Voice and Vision in Postcolonial Literature and Film*. London: Routledge
- NIETZSCHE, F. (1989): *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo*. New York: Vintage
- RINGROSE, P. (2006): *In Dialogue with Feminism*. Amsterdam: Rodopi
- SCARRY, E. (1985): *The Body in Pain*. New York: Oxford UP
- SCHEPER-HUGHES, N. and BOURGOIS, Ph. I. (eds.), (2004): *Violence in War and Peace*. Oxford: Blackwell
- SHOCKLEY, A. (ed.), (1988): *Afro-American Women Writers, 1746-1933*. New York: Meridian